

KUL TÚRA SLOVA

Populárnovedný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného
ústavu
Ľudovíta Štúra
SAV

HLAVNÝ REDAKTOR
PhDr. Gejza Horák, CSc.

VÝKONNÝ REDAKTOR
Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

V. Betáková, CSc., PhDr. G.
Horák, CSc., PhDr. J. Horec-
ký, DrSc., I. Masár, J. Ma-
tejčík, CSc., PhDr. J. Oravec,
CSc., K. Palkovič, doc. PhDr.
J. Ružička, DrSc., J. Sabol, E.
Smiešková, M. Urbančok

REDAKCIA
Bratislava, Klemensova 27

OBSAH

J. Matejčík, Jazyková vý-
chova v rodine 97

Hlasy kultúrnych pracovníkov

O. Ferienc, Niekoľko slov
o odbornom štýle slovenčiny 100

Čítame Slovník slovenského
jazyka 102

Š. Peciar, 'Nesúmeriteľný' —
nesúmerateľný — neporovna-
teľný 106

J. Horecký, Poznámky k vi-
nohradníckej terminológii 109

Diskusie

J. Mihál, O istom preklade 111

Rozličnosti

Pozor pri výbere predpony!
E. Sekaninová 113

Tiahla nálož — radová nálož.
J. Horecký 115

Pružina — vzpružina.
J. Horecký 115

O skloňovaní názvu *Rio de Ja-
neiro*. L. Dvonč 115

Dvoje náramkových hodín.
J. Jacko 117

Zprávy a posudky

Dejepis pre 7. ročník ZDŠ.
Š. Michalus 118

O jazyku v obchodnej koreš-
pondencii. J. Mlacek 121

Spytovali ste sa

Strašne — veľmi čiže upraviť
nevhodné na vhodné. 124

G. Horák 124

Sošní ľudia? G. Horák 124

Vyhovujú a rozumejú, nie 'vy-
hovia' a 'rozumia'. G. Horák 125

Stará matka, stará mat, stará
mama, starká. G. Horák 126

ROČNÍK 1 — 1967 — ČÍSLO 4

KUL TÚRA SLOVA

Jazyková výchova v rodine

JÁN MATEJČÍK

Máloktoľ tá otázka je taká časová a pritom taká dôležitá, ako je jazy-
ková výchova v rodine. V rukách prichádzajúcich pokolení budú osudy
našej reči; bude taká, akou ju urobia naše deti a ich potomci. Nezabú-
dajme, že deti preberajú reč od nás. Prevezmú to, čo im odovzdáme
a čo ich naučíme, a na tom budú tvoriť ďalej. A tak my sami pripravu-
jeme nášmu jazyku vo svojich deťoch lepšiu alebo horšiu budúcnosť.
V tom je naša tvorivá činnosť a zároveň aj rodičovská zodpovednosť.

Základom a východiskom jazykovej výchovy je rodina. Táto základná
spoločenská jednotka je dôležitým činiteľom aj pri jazykovom rozvoji
dieťaťa. Preto je potrebné vedome utvárať také prostredie, v ktorom
sa môže dieťa najlepšie vyvíjať duševne, a tým aj jazykovo. Učitelia
najlepšie vedia, či bolo rodinné prostredie dieťaťa jazykovo priaznivé,
alebo nie. Poznajú to na výslovnosti dieťaťa, na slovnej zásobe, na vý-
bere niektorých slovných spojení a na stupni slohovej obratnosti.

Dakedy počúvame aj také hlasy, že tak ako rodičia svoje deti nelie-
čia, nemajú ich ani učiť. Vyučovanie vraj treba zveriť výlučne učiteľo-
vi, ktorý je na túto prácu odborne pripravený. To je nerozumné ob-
chádzanie vlastného dieťaťa a pohŕdanie ním.

Dieťa začína hovoriť doma; od členov svojej rodiny počuje prvé slová
a vety. Je teda nesmierne dôležité, aká je reč, ktorá sa ponúka sviežej
a dychtivej detskej vnímavosti. Dieťa si ešte nevie voliť a nemôže si vy-
berať prostriedky svojho jazykového prejavu. Prijíma všetko, čo okolo
seba počuje, a jednoducho to napodobňuje. Dospelí ľudia a niekedy aj
vlastní rodičia sa pozastavujú nad tým, prečo dieťa hovorí nesprávne,
prečo sa hrubo vyjadruje, hovorí hlúposti. Ale predsa samo zo seba to
dieťa nemá.

Keď niekedy počúvame na detských ihriskách alebo na ulici, ako nie-

ktoré malé deti nemiestne na seba vykrikujú, nadávajú si, používajú tie najhrubšie výrazy, môžeme si právom pomyslieť: Ten tvoj otec alebo tá tvoja matka asi krásne rozpráva!

Starostliví rodičia a vôbec dospelí ľudia, ktorí majú jemný takt, vždy dávajú pozor na svoju reč, keď hovoria pred deťmi. Nenútiť sa síce do neprírodzenej pedantnosti, ale dbajú na to, aby naša reč znela v ich ústach prirodzene a pekne. Vyslovujú správne jednotlivé hlásky a slová, netrhajú slabiky, nehovoria vety veľmi rýchlo, nevypĺňajú svoju reč všelijakými pazvukmi, ako „eéé — ehm“ ap. Vyhýbajú sa nesprávnym cudzím slovám, napr. „firhang“ namiesto *záclona*, „pigľajz“ namiesto *hladidlo* atď. Najmä sa vystríhajú toho, aby deti nepočuli od nich zaklínať, hrubé nadávky, zneuctievajúce slová ap. Tak si počínajú rozumní rodičia. (Nedávno sme počuli, ako priateľka jednej matky „učila“ maznavo svoje dieťa kratučkú, ale veľmi slabú, ba priam škodlivú rozprávku. Žiaľ, obe sa na tejto dvojzmyselnosti, ktorú sa dieťa usilovalo zapamätať, veselo zabávali.)

Okrem toho dieťa prichádza do styku s inými deťmi z neznámych rodín, a najmä ako začne chodiť do školy, vzniká nebezpečenstvo, že rozumné domáce vedenie naruší zlý vplyv niektorých spolužiakov. Ochrana dieťaťa pred rozličnými pouličnými argotizmami je málo účinná, ak jeho spolužiak vraví, že pôjde s „kamošmi na lážo — plážo“ alebo ak mu rozpráva o „filmáku — krváku“ ap. Pravda, takéto výrazy sa deťom páčia a s chuťou ich napodobňujú. Ak ich za ne ostro pokárate, nedosiahnete účinku. Tu pomôže iba pokojné a trpezlivé vysvetľovanie a výchova vkusu. Aj tak sa varí nikdy úplne nepodariť zahatať ten príval výrazovej drsnosti a balastu, ktorý sa na dieťa nalepí v školskom prostredí i mimo neho.

Všetko, čo sme doteraz povedali, bola iba jedna (pasívna) stránka jazykovej výchovy: vplyv okolia na reč dieťaťa. Rovnako významná je aj druhá stránka — výcvik vlastnej reči dieťaťa.

Nejde nám tu o prvé fázy vývinu detskej reči, tie necháme bokom. Máme na mysli deti, ktoré vedia hovoriť a ktoré chodia alebo po krátkom čase budú chodiť do školy. Aj u týchto detí je ešte čo naprávať. Práca rodičov sa nekončí tým, že sa môžu s dieťaťom rozprávať. Viaceré z týchto detí robia ešte vo výslovnosti také chyby, čo sa niekedy ťahajú až do dospelého veku. Niektoré mamičky, a najmä staré matky majú radosť, keď dievčatko alebo chlapecku šušle, a samy s ním tak hovoria. Dôsledok toho je, že nie jedna maturantka príde na vysokú školu a ešte nevie presne odlišovať *s* — *š*. Sykavky *s*, *z*, *š*, *ž* a im príbuzné afrikáty *c* — *č*, *dz* — *dž* sú mimoriadne dôležité, preto im treba vo výslovnosti detí venovať maximálnu starostlivosť a podľa potreby ich opravovať. Takisto je ťažká výslovnosť spoluhlásky *r*, ktorú si deti ľahko zamieňajú za *l*, *j* („liba“, „Fejo“). Veľa starostí robí deťom slabič-

né *r*, *l*. Obyčajne ho nevedia vysloviť a nahrádzajú ho samohláskami *o*, *u*: „pošteť“ (*pršteť*), „sona“ (*srna*), „sodiečko“ (*srdiečko*), „suza“ (*slza*) atď. Ťažkosť robí deťom aj spoluhláska *k*; obyčajne vyslovujú namiesto nej *t*: „tobelec“ (*koberec*). — Pozorne počúvajte svoje deti a systematicky pestujte u nich správnu výslovnosť.

K častým detským chybám patrí prerieknutie. Najmä nové, nezvyčajné slová robia deťom ťažkosť. Sú to spravidla slová so skupinami spoluhlások a cudzie slová. Prerieknutie vzniká často aj pri rýchlom tempe reči alebo pri úpornej snahe vyjadriť myšlienku, pre ktorú hneď nie je naporúdzí výraz. Opatrní rodičia nenechajú prerieknutie bez povšimnutia. V rozhovore s dieťaťom upozornia naň, hneď použijú slová, v ktorých sa dieťa prerieklo, príp. nenápadne ich použijú niekoľkokrát, aby si dieťa navyklo na ich zvuk a spoznalo ich artikuláciu. Pozorní rodičia počúvajú aj melódiu detskej reči, opravujú neprírodný ťahavý zvuk, ďalej regulujú spád reči tak, aby sa zachovával charakter slovenského prízvuku, resp. kvantity, a aby sa zachovala obvyklá miera intonačných rozdielov. Podotýkame, že aj bez teoretických znalostí môžu rodičia naučiť dieťa vyslovovať hlásky a slová celkom dobre, keď budú chcieť zabrániť chorobným zjavom a zlým návykom.

Ľahšie je opravovať chyby v skloňovaní a časovaní. Nesľobnodno trpieť také tvary, ktorými by sa otupoval cit pre ustálenú sústavu tvaroslovia. Také chyby sú napr.: *daj*, „bicyklovi“, čo „cengá“, *sedel som na valce*, „jedajú povelečku“, „oco nepisaj“ ap.

Je známe, že menšie deti nevedia rozoznať kategóriu času, časový sled udalostí. Pletú si napr. príslovky času: dnes pre ne znamená včera, alebo zajtra zas večer. Často zamieňajú aj príslovky miesta: *sem* — *tu* („sem bol — tu bol“, *pod* „tu“ — *pod sem*) atď. Na opravovanie takýchto chýb stačí rodičom znalosť školskej gramatiky, ako sa ju mali naučiť počas povinnej školskej dochádzky.

Dieťa má aj svoj vlastný slovník. Je to zjav všeludský a psychologicky odôvodnený. Ale u každého dieťaťa príde vekový stupeň, keď treba vrstvu detských výrazov nahradiť normálnymi slovami. Býva to na začiatku školskej dochádzky. V niektorých rodinách sami dospelí používajú detské slová do neskorého veku, obľubujú zdrobneniny, a tak sa maznú aj s vyspelejšími deťmi. To je nevhodná detinskosť v reči.

Ako vidieť, rodina má čo robiť v jazykovej výchove detí. Zdôrazňujeme, že je základom jazykovej výchovy, bez ktorej by bola ďalšia práca škôl sťažená. Je ťažkou úlohou rodičov dať dieťaťu čistú, neporušenú reč ako najpotrebnejší výstroj do života.

Niekoľko slov o odbornom štýle slovenčiny

Keď hovoríme o vedeckej reči, myslíme na reč, ktorou sa píšú vedecké publikácie a články alebo ktorou sa hovorí o vedeckej problematike v kruhu odborníkov.

Vedecká reč sa od bežnej spisovnej slovenčiny líši najmä špeciálnymi termínmi (názvami), používanými v tom-ktorom odbore a celkove azda aj používaním viac internacionálnych výrazov, ako je bežne zvykom. Termíny vedeckej reči majú presne určený obsah i rozsah. Prírodné vedy sa okrem toho vyznačujú veľkým počtom špeciálnych názvov, ktoré slúžia na pomenovanie prírodnín (živej i neživej prírody); na rozdiel od termínov ich nazývame menami (nomina). Bez nich sa nezaobíde ani jeden národ, ktorého kultúra dosiahla taký stupeň, že sa problematika prírodných vied stala jej súčasťou.

Terminológia i nomenklatúra boli v časoch, keď medzinárodným vedeckým jazykom bola latinčina, prirodzenou súčasťou vedeckého jazyka. Potreba národnej nomenklatúry a terminológie sa stala aktuálnou vtedy, keď miesto latinčiny nastúpili národné jazyky aj vo vede. No v oblasti vedy sa aj potom dlho zachovávala latinská (latinsko-grécka) terminológia a nomenklatúra. S rozvojom vedy, a najmä s jedom, že veda prelomila bariéru izolovanosti a privilegovanosti, dostali sa a dostávajú sa do národných jazykov tu pomalšie, tam rýchlejšie namiesto latinsko-gréckej terminológie a nomenklatúry národné terminológie. Pri ich tvorení národy postupovali rozlične, podľa toho, ako ich podmieňovali odlišné kultúrne, sociálne, historické a iné faktory.

My sme sa pri tvorbe slovenskej terminológie (Ladziánsky, 1931) a nomenklatúry (Ferianc, 1941, 1958) v prvom rade opierali o bohaté fondy ľudovej reči. A sme aj dnes presvedčení, že to bola a je jedine správna cesta.

Ako terminológiu a nomenklatúru nechceme a nemôžeme

tvoriť v rozpore s platnými slovotvornými postupmi, priam tak si musí vedecká reč zachovať z každej stránky zásady a ducha nášho spisovného jazyka. Vedecká reč nestojí mimo národného jazyka, ale obohatená o spomenuté vlastnosti je jeho integrujúcou súčasťou. Koncedovať alebo tolerovať vo vedeckej reči odchýlky od bežného spisovného úzu znamená porušovať správnosť reči.

Požiadavka jazykovej čistoty v slovenskej vedeckej literatúre je práve taká prirodzená, ako je prirodzená požiadavka jasnosti a logickosti v podaní zo stránky vecnej. Vedecká reč — podľa našej mienky — sa od bežnej spisovnej reči nelíši a nemá líšiť ani čo do bohatosti výrazov, ani čo do slohovej sviežosti a farebnosti. Slovná pauperita, slohová zdychavičnosť a šablónovitost rozhodne nie sú (a veríme, že nikdy nebudú) charakteristickými znakmi písanej, ani hovorenej vedeckej reči. Napokon autori vedeckých publikácií, ktorí bagatelizujú rečovú stránku, vystavujú sa nebezpečenstvu, že korektori porušia pri oprave zmysel viet a zotrú z nich individualitu a svojskosť prejavu, na ktorú majú vedeckí pracovníci priam také právo ako iní používatelia spisovného jazyka.

Ako vedecký pracovník očakávam, že v Kultúre slova bude nadostač miesta aj pre otázky odborného jazyka — napokon je to časopis aj pre terminológiu — a že časopis nadviaže na dobrú tradíciu Slovenského odborného názvoslovnia.

OSKÁR FERIANC

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov Jazykovedného ústavu E. Štúra: J. Doruľa, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalínovej a M. Urbančoka.¹

báchorka — SSJ uvádza ako spisovné, expresívne slovo (= rozprávka; vymyslená vec, vymyslený príbeh). V súčasnej spisovnej reči sa slovo *báchorka* nepocituje ako expresívny ekvivalent slova *rozprávka*, ale sa pociťuje ako nespisovné. Je to české slovo, ktoré sa v slovenčine neadaptovalo. Ako nepriamy dôkaz na to môže slúžiť aj to, že je v slovenčine osihotené, nemá odvodeniny (v češtine má bohaté hniezdo: okrem starého základu *báchora* sú ešte *báchorka*, *báchorkár*, *báchorkářka*, *báchorkovitý*, *-těl*, *-ost*, *báchorný*, *báchorečný*, *-ně*, *báchorkový*). Z hľadiska normy sa vyžadovalo toto slovo uviesť obyčajným typom a jeho spisovný ekvivalent *rozprávka* (ktorý popri synonymách *výmysel*, *vymyslenina* možno použiť aj v prenesenom význame) polotučne.

Poznámka. Pozri ešte poznámku pri slove *bájka*.

bachra — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové pejoratívne slovo (= 1. tučná žena, bachraňa; 2. vydutá fľaša). Ide o zriedkavé expresívne (pejoratívne) slovo, ktoré však treba pokladať za spisovné, a to hovorové. Podobne sa v SSJ hodnotia aj iné slová toho istého typu: *labra* (hovor. pejor.), *čapta* (pejor.), *frfla* (expr.). Okrem toho sa zdá, že 2. význam slova *bachra* v SSJ by bolo vhodnejšie pokladať za aktuálne prenesené použitie — teda nie ešte za osobitný význam.

¹ Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle nášho časopisu.

báječný — SSJ uvádza ako spisovné, hovorové expresívne slovo. Ukazuje sa, že táto charakteristika je adekvátne iba pre prvý význam (=prekrásny, nádherný, utešený, skvelý; znamenitý, výborný, jedinečný: *báječné jedlo*, *báječný výhľad*). Druhý význam, ktorý má navyše ešte aj charakteristiku, že je trochu zastaraný, sa pociťuje ako nespisovný (spojenia „báječné bytosti, báječné zjavy“ v zmysle rozprávkového bytosti, rozprávkového zjavy sa dnes pociťujú ako chybné). Okrem toho je nevhodné výklad prvého významu začínať prirovnaním „ako z bájky“; nevhodné je aj uvádzať synonymum *bájkový* pri druhom význame (príčiny sú zrejmé z rozboru nasledujúceho slova). Druhý význam slova *báječný* treba teda spracovať ako nespisovný a spisovné slovo *rozprávkový* uviesť polotučne.

bájka — SSJ toto slovo — ako sa ukazuje po prezretí dokladového materiálu — nespracúva adekvátne. Význam „vymyslená príhoda, výmysel, nepravda“ nemožno pokladať za prenesený k významu „vymyslená rozprávka zo života zvierat s mravoučnou tendenciou“ (tentoto výklad tiež nie je primeraný). Adekvátne sa nám vidí takéto spracovanie slova *bájka*: 1. lit. mravoučné rozprávanie, v ktorom zvieratá konajú ako ľudia: *bájka o havranovi a liške*; 2. trochu zastar. výmysel, vymyslenina; rozprávka: *Ten nás nepoznal a uveril našu bájkou o teľati*. (Tajovský) — *Bájka, ktorou na posmech vyniesla si ma*. (Timrava); 3. používa sa nenáležite vo význame rozprávka, povest, zriedkavo i báj: *Nie v ríši bájak a povestí, v skutočnom svete sa stalo* (Podjavorinská), správ. ... v ríši rozprávok ...; *Zdá sa jej, že to bolo všetko bájka, čarovný sen* (Kukučín), správ. ... že to bolo všetko rozprávka ...; *Bájka o Orfeovi a Eurydike* (KŽ 1949), správ. *Báj o Orfeovi* ...

Poznámka. Treba pokladať za chybu, že sa vo výklade odtieňa (preneseného použitia) pri heslách *báchorka* a *bájka* v SSJ neuvádza bežné synonymum *rozprávka*. Rovnako je chyba aj to, že sa toto prenesené použitie neuvádza ani pri slove *rozprávka*. V slovníkovom materiáli sme naň našli okolo desať presvedčivých dokladov. Napr.: *To je všetko lož! Lož! To sú ten rozprávky!* (Mináč) — *Neverí, to sú rozprávky, to je sabotáž*. (Krnó) — *Vaša rozprávka o esesákoch a šálke vody, to je príliš silný tabak aj pre mňa*. (Váh)

bajzom — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo (=dovedna, jedno s druhým). Doklady sú iba dva (Kukučínov doklad SSJ uvádza; druhý je od J. Felixa: *Ej, bohuprisahám, že ich všetkých ba j z o m popredám, veľkého s malým, alebo ako už príde*). Slovo je síce na hraniciach spisovnosti, ale nárečový kolorit nemá. Adekvátnejšie by bolo hodnotiť ho ako nižšie hovorové (do toho zahŕňame aj expresivnosť).

bán² i bán¹ — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Výklad

„mladé rúbanisko s porastom“ ukazuje, že ak by sme slovo *bán/báň* pokladali za nespisovné, mali by sme v spisovnej reči iba pomenovanie opisom. Niet formálnych prekážok (okrem nejednotnej podoby), pretože by toto slovo nemohlo byť spisovným. Okrem toho má v spisovnej reči už dlhú tradíciu — od štúrovcov (už pred nimi je doložené od J. Chalupku z Juvelíra, potom ho má v Smrti Jánošíkovej Botto, ďalej Laskomerský, Vansová: zo súčasných autorov ho použili Švantner, Ondrejov, Plávka, Horák, Žáry, Mináč). Správne by teda bolo uvádzať slovo *bán/báň* ako spisovné slovo.

banda — SSJ 2. význam uvádza ako nespisovný, ľudový (=hudobná — najmä cigánska — kapela). Doklady (je ich okolo 25) presvedčujú o tom, že sa toto slovo nepoužívalo (a ani sa nepoužíva) so zámerom dosiahnuť „ľudovosť“ prejavu. Vidno však, že už klasici používali slovo *banda* v nápadne prevažujúcej väčšine prípadov v súvisi s cigánskou kapelou. Na odchodné použitie je málo dokladov (napr. doklad od Kukučina: *Gymnaziálna banda zahrála národné piesne.*). Súčasní autori (Krno, Tatarka, Horák) toto slovo použili už iba v súvisi s cigánskou kapelou. Z toho vyplýva, že sa slovo *banda* v minulosti používalo na označenie akejkoľvek kapely (napr. i dychovej). Význam sa však časom zúžil a dodnes pretrvalo iba použitie v súvisi s cigánskou kapelou. Za adekvátne pokladáme hodnotiť slovo *banda* ako spisovné, a to hovorové slovo s odtienkom expresivnosti (prípadne aj zastaranosti).

bantovať — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo (=nevhodne sa niekoho alebo niečo dotýkať; znepokojevať, vyrušovať). Toto slovo máme doložené asi pätnástimi dokladmi zväčša od súčasných autorov (Ondrejov, Gráf, Tatarka, Zúbek, Krno, Hysko). Doklady nepresvedčujú o použití s cieľom dosiahnuť dojem „ľudovosti“. Preto sa zdá, že by bolo primerané charakterizovať slovo *bantovať* ako spisovné (podobne, ako SSJ uvádza slovo *banovať*), a to hovorové slovo (na hovorovosť nepriamo poukazuje fakt, že skoro všetky doklady sú z dialogických situácií).

baranec — SSJ 2. význam (barance) uvádza ako nespisovný, ľudový (=drobné obláčky na oblohe). Označovať tento význam, ktorý vznikol na základe dobre doloženého prirovnania „oblaky, obláčky ako barance“ za nespisovný, je neodôvodnené.

Poznámka. Tento význam je v materiáli najlepšie doložený pri slove *baránok (baránky)* — má ho Vajanský, Žáry, Letz, Zúbek a Skalka. Pri slove *baranček (barančeky)* máme tri doklady, SSJ tieto prípady nezaznačuje.

barbora, barboráš, barborovať — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slová. Slová *barbora* a *barboráš* máme doložené hojne. Pri oboch je nápadná veľmi malá frekvencia u novších autorov. Spomedzi asi dvadsi-

tich dokladov na slovo *barbora* sú iba štyri novšie, z ktorých však treba do úvahy brať iba dva (lebo dva sú z odbornej literatúry — národopis a hudba —; jeden je od Horáka z povesti o starých časoch a druhý od Gabaja). Slovo *barboráš* je doložené dvanástimi dokladmi, a to výlučne staršími (najmladší doklad je od Hronského). Ukazuje sa teda, že slová *barbora* a *barboráš* netreba pokladať za nespisovné. Adekvátnejšie je pokladať ich za spisovné, a to zastarávajúce (alebo už zastarané) slová. Doklad od Gabaja (*Basista podniesol na kolene v hraní obáratú barboru*) je dosť rozporný (basista — barboru) a sotva sa na tomto základe dá uvažovať o inom štylistickom zafarbení (napr. o expresivnosti).²

Ťažšie je jednoznačne hodnotiť sloveso *barborovať*. Máme naň tri doklady. Jeden z nich je citátom z nárečia, dva sú od Hečka. Ale na pozadí slov *barbora, barboráš* sa nám zdá najvyhovujúcejšie zhodné riešenie.

bárčo, bársčo (a iné slová tohto typu, napr. *báraký, bársaký*) — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slová. Morfológia slovenského jazyka (str. 297) pokladá zámená s morféom *bár-/bárs-* za spisovné. Toto hodnotenie — i doklady v slovníkovom materiáli to podopierajú — sa nám vidí adekvátne.

barchetka — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo (=sukňa alebo blúza z barchetu). Slovo *barchet* sa uvádza predtým ako neutrálne spisovné slovo. Meno *barchetka* je od tohto základného slova utvorené typicky hovorovým slovo tvorným postupom. Adekvátne by teda bolo slovo *barchetka* pokladať za spisovné, a to hovorové slovo. SSJ tak hodnotí formálne i významovo analogický výraz *zamatka* (*zamat* neutrálne spisovné, *zamatka* hovorové).

(Pokračovanie v budúcom čísle.)

²O vhodnosti navrhovanej charakteristiky svedčí aj doklad z najnovšieho materiálu (ten používame iba výnimočne, lebo ho autori SSJ nemali k dispozícii) od Lackovej Zory: *Ťahaj, Jóži — volal zeman Latkóczy od najvúčšieho stola barborášovi.*

„Nesúmeriteľný“ — nesúmerateľný — neporovnateľný

ŠTEFAN PECIAR

Niektorí naši literárni kritici si oblúbili výraz „nesúmeriteľný“. Nedávno sme si ho povšimli v Kultúrnom živote v redakčnom článku J. Špitžera *Ani Jupiterov hnev...* (KŽ XXI, č. 42, 14. okt. 1966). Autor v ňom prirovnáva vydanie slovenského prekladu Homérovej *Odyssey* a Vergíliovej *Aeneidy* k otvoreniu novej školy alebo k postaveniu hydrocentrály alebo závodu. A potom konštatuje: *Viem: Ide o veci nesúmeriteľné...* Výraz „nesúmeriteľný“ používa aj A. Matuška. Máme od neho takýto doklad: [Román], ktorý platil za vyslovený plod „múzy prízemnej“ a ktorý sa aj dnes pokladá občas za nesúmeriteľný s lyrikou a drámou... (Pre a proti, 1956, 336). Môžeme uviesť ešte doklad od P. Branku: *Súťažný program prekvapoval predovšetkým nesúmeriteľnosťou hodnôt a zhovievavosťou výberu* (KŽ XIX, 1964, č. 30).

Z uvedených dokladov vidno, že spomenutí autori používajú výraz „nesúmeriteľný“ vo význame „nevhodný na porovnanie, neporovnateľný, celkom rozdielny, celkom odlišný“ a odvodené podst. meno „nesúmeriteľnosť“ vo význame „úplná rozdielnosť“. Je zrejmé, že tu nejde o bežný výraz, ale o nový výrazový prostriedok knižného štýlu.

Keď sa trochu bližšie prizrieme slovotvornej stavbe príd. mena „nesúmeriteľný“, ľahko zistíme, že v ňom čosi nie je v poriadku. Príd. mená s príponou *-teľný* sa totiž pravidelne odvodzujú od tej podoby slovesného základu, ktorá sa vydeľuje v tvare trpného príd. mena alebo minulého času, napr.: *porovna-ný — neporovnateľný, dotknú-tý — nedotknuteľný, opakova-ný — neopakovateľný, zdani-l — nezdaniteľný* a pod. Od čoho je však utvorené príd. meno „nesúmeriteľný“? Nemá nič spoločné ani so súmernosťou, ani so slovesami *pomeriť sa, zmieriť sa*. A sloveso „súmeriť“ v slovenčine nejestvuje.

O pôvode výrazu „nesúmeriteľný“ nás poučia české slovníky. V češtine sú príd. mená *souměřitelný, nesouměřitelný* a od nich odvodené abstraktné podst. mená *souměřitelnost, nesouměřitelnost* natoliko bežné, že ich zaznamenávajú s väčšou alebo menšou úplnosťou všetky slovníky súčasnej spisovnej češtiny. Z dokladov na príd. meno *nesouměřitelný*, ktoré uvádza *Příruční slovník jazyka českého*, vidno, že sa tento výraz hojne vyskytuje (okrem matematiky) predovšetkým v českej literárnej kritike. A odtiaľ ho prevzali niektorí slovenskí literárni kritici. Obliekli ho síce do slovenskej hláskovej podoby, ale nie celkom náležitej,

keďže zabudli na slovotvorné zákonitosti slovenčiny. Priehľadná slovotvorná stavba českého výrazu *nesouměřitelný* totiž ukazuje, že tu ide o základ slovesa *měřit*, t. j. po slovensky *merať*. Od slovesa *merať* máme v slovenčine odvodené príd. meno *merateľný*, v zápornej podobe *nemerateľný*.

Keby sme teda chceli české príd. meno *nesouměřitelný* doslova a do slabiky previesť do slovenčiny, museli by sme mu dať podobu *nesúmerateľný* a odvodené podst. meno by znelo *nesúmerateľnosť*. Táto podoba sa skutočne vyskytuje. Zaznamenali sme si napr. tento doklad od K. Hrabovskej: *Podobne i nesúmerateľnosť dvoch svetov, nemožnosť dorozumenia medzi nimi je len zdanlivá* (KŽ XIX, 1964, č. 3). Pravda, v uvedenom kontexte mohla autorka radšej použiť bežnejší výraz *nezmieriteľnosť* (= nemožnosť dorozumenia, antagonickosť). Ak mala na mysli tento význam, potom výraz *nesúmerateľnosť* použila vlastne nenáležite, lebo nesúmerateľnosť nie je to isté, čo nezmieriteľnosť.

Vnútorná forma príd. mena *nesúmerateľný* naznačuje, že tu ide o význam „ktorý sa nedá s niečím merať, t. j. porovnávať“; *nesúmerateľnosť* je potom „nemožnosť merať čiže porovnávať niečo s niečím“. O veciach alebo pojmoch, ktoré majú takúto vlastnosť, hovoríme, že sú neporovnateľné. Nové príd. meno *nesúmerateľný* je teda synonymné, rovnoznačné s neutrálnym a všeobecne používaným príd. menom *neporovnateľný*.

To však neznamená, že tieto dve príd. mená sú z významovej stránky úplne totožné (tautonymné). Jemný významový rozdiel, ktorý vyplýva z ich odlišnej vnútornej formy, možno dobre využiť najmä v odbornej terminológii. Výraz *nesúmerateľný* je potrebný napr. v matematickej terminológii (*nesúmerateľné veličiny*). Je utvorený podobne ako termín *nesúdeľiteľný*. Oba termíny sa používajú aj v kladnej podobe: *súmerateľný, súdeľiteľný*.

Pozoruhodné je, že Veľký rusko-slovenský slovník uvádza za ruský matematický termín *несоизмеримый* „slovenský“ ekvivalent *inkomenzurabilný* a ani v prenesenom význame „celkom odlišný“ nezaznamenáva príd. meno *neporovnateľný*. Uvádza ho iba ako ekvivalent ruského príd. mena *несравнимый*. Veľký rusko-český slovník L. Kopeckého uvádza pri príd. mene *несоизмеримый* ako český ekvivalent matematický termín *nesouměřitelný*. Ten istý termín zaznamenáva Kopeckého Slovník ako český ekvivalent aj pri hesle *несравнимый*. Pri oboch heslách sa uvádza v prenesenom význame aj ekvivalent *nesrovnatelný* (= sloven. *neporovnateľný*).

Podoba „nesúmeriteľný (-nosť)“ je hybridná a nepatrí do spisovnej slovenčiny. Z hľadiska jazykovej správnosti je to podobný jazykový kaz ako napr. formy „nedostiziteľný“ miesto *nedostihnuteľný*, „nedo-

sažiteľný' miesto *nedosiahnuteľný*, 'neudržiteľný' miesto *neudržateľný*, 'nezadržiteľný' miesto *nezadržateľný*.

Všetky uvedené podoby na *-iteľný* (miesto *-nuteľný* alebo *-ateľný*) prenikli dávnejšie alebo prenikajú aj dnes do spisovnej slovenčiny zo spisovnej češtiny. Slovník slovenského jazyka (SSJ) označuje podobu 'nezadržiteľný' pri hesle *nezadržateľný* výslovne ako nesprávnú; varianty 'nedostižiteľný' a 'nedosažiteľný' pri heslách *nedostihnuteľný* a *nedosiahnuteľný* hodnotí ako knižné zastarané, t. j. z hľadiska dnešnej spisovnej normy nenáležité. Podobu 'neudržiteľný' SSJ nezaznamenáva a uvádza len spisovnú podobu *neudržateľný*. SSJ nezaznamenáva ani výraz 'nesúmeriteľný', ale neuvádza ani podobu *nesúmerateľný*. Pri spracúvaní II. dielu SSJ neboli tieto výrazy v slovníkovej kartotéke doložené.

Záverom opakujeme, že príd. mená na *-iteľný*, ktoré sú v dnešnej spisovnej slovenčine dosť časté, tvoríme od toho slovesného kmeňa, od ktorého je utvorené trpné príd. alebo tvary minulého času. Preto treba v spisovnej slovenčine pokladať za nenáležité, neústrojné formy typu 'nesúmeriteľný', 'nedostižiteľný', 'nedosažiteľný', 'neudržiteľný', 'nezadržiteľný' a za náležité, ústrojné formy *nesúmerateľný*, *nedostihnuteľný*, *nedosiahnuteľný*, *neudržateľný*, *nezadržateľný*.¹

O príd. mene *nesúmerateľný* možno konštatovať, že v spisovnej slovenčine je jeho používanie obmedzené v rámci odborného štýlu na oblasť matematiky a v rámci publicistického štýlu na oblasť literárnej kritiky (obyčajne v nenáležitej podobe 'nesúmeriteľný'). V matematickej terminológii je zrejme potrebné rozlišovať pojmy *nesúmerateľný* (lat. *incommensurabilis*) a *neporovnateľný* (lat. *incomparabilis*). V ostatných oblastiach spisovného vyjadrovania je však ustálený iba výraz *neporovnateľný*. I v literárnej kritike je príd. meno *neporovnateľný* omnoho bežnejšie ako neologizmus 'nesúmeriteľný' (= *nesúmerateľný*). Podľa našej mienky by sa v literárnej kritike vystačilo so vžitým výrazom *neporovnateľný* (*neporovnateľnosť*). Ale ak niektorý literárny kritik cíti potrebu použiť príznakový „neautomatizovaný“ jazykový prostriedok, prichádza tu do úvahy podoba *nesúmerateľný*, nie 'nesúmeriteľný'.

¹ Táto poučka platí, pravdaže, aj o kladnej forme uvedených príd. mien. V spisovnej slovenčine je teda neústrojná aj forma 'dosažiteľný', ktorú sme najnovšie čítali v spojení 'dosažiteľné štatistiky' v príspevku Ivy Kernej *Križom krážom* v Kultúrnom živote XXI, č. 44 z 28. októbra 1966, str. 12.

Poznámky k vinohradníckej terminológii

JÁN HORECKÝ

O slovenskej vinohradníckej terminológii sa často myslí, že má korene v jazyku nemeckých kolonistov na východných svahoch Malých Karpát. V skutočnosti však nie je termínov nemeckého pôvodu v porovnaní so slovenskými taký veľký počet. V štúdiu J. Nižnanského o vinohradníckej terminológii v Brestovanoch (Jaz. štúdie IX, 1966, 226—245) sa síce uvádzajú názvy ako *pront*, *klemy*, *preš*, *špic*, *birza*, *špunt*, ale proti nim je neporovnateľne väčší počet domácich slov. Napr. *dolôvka*, *dotahôvka*, *hlava*, *koreň*, *kľč*, *kocúr*, *očko*, *krk*, *prsia*, *plesnina*, *nřtovina*, *starina*, *druzgáč*, *zahybák*, *ščepák*, *vršák*, *retázka*, *preboj*. Mnohé z nich možno veľmi ľahko preniesť do spisovnej podoby a ustáliť ako odborné názvy.

(Treba poznamenať, že aj F. Hečko vo svojom Červenom vine uvádza veľmi bohatú vinohradnícku terminológiu zo Suchej nad Parnou.)

Je prirodzené, že súčasná slovenská vinohradnícka terminológia buduje na domácich vzoroch, ale popri tom sa musí vyrovnávať aj s terminológiou botanickej morfológie a systematiky, pokiaľ s nimi korešponduje. Súčasný stav možno dobre pozorovať v publikácii Vinohradníctvo, ktorú vydalo r. 1966 Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry v Bratislave. Je to vlastne celoštátna učebnica pre vysoké školy poľnohospodárske, jej autorom je kolektív vedený B. Jašom.

V tejto učebnici sa dôsledne používa názov *viníč* (v zhode s botanickou nomenklatúrou) a odvodené slová. Preto aj namiesto ľudového slova *révie*, resp. v nárečovej podobe *revi* sa používa názov *viníče*. Zdá sa však, že autori si jasne uvedomujú umelosť tohto tvaru, preto sa v knihe oveľa viac používa názov *prúty* (*viníča*) alebo *jednoročné výhonky*. Termín *vršie* na označenie vrchnej časti letorastov je vhodne adaptovaný z ľudovej terminológie.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje termín *odrezok*. Po istom váhaní s podobou *rezok* sa dôsledne používa podoba *odrezok*. Treba povedať, že slovtvorne je úplne správna; názvy pre veci alebo abstraktné pojmy, ktoré sú výsledkom deja, tvoria sa príponou *-ok*, ale takmer výlučne od predponových slovies: *zarobiť* — *zárobok*, *vyrobiť* — *výrobok*, *vylišovať* — *výlisok*, *zošiť* — *záševok*. Podoba *rezok* sa takto nevyhnutne chápe ako mechanická adaptácia českého názvu *řízek*. Okrem toho treba dodať, že v tvare množného čísla sa slovo *rezok*, resp. *rezky* už používa na označenie istého produktu pri spracovaní cukrovej repy. Homonymia medzi názvami pomerne blízkych odborov by iste bola na škodu.

Za účelné spresnenie treba pokladať názov *vlastnokoreňový sadenec* proti staršej podobe *pravokorenný sadenec*: ide totiž nie o pravé korene, ale o vlastné korene (odrezok sa zakoreňuje akosi vlastnou silou).

V snahe priblížiť sa k terminológii botanickej morfológie používa sa v učebnici termín *púčik* namiesto termínu *očko*. Nie je však jasné, či je táto snaha úplne odôvodnená. Podoba *očko* je tak zaužívaná vo vinohradníctve a azda aj v pestovaní okrasných kvetín, že ju sotva bude možno vykoreniť. A nie je to ani potrebné.

Poznámka

V porovnaní so solídnu jazykovou úrovňou vlastného textu prekvapuje množstvo chýb a nedôsledností v registri. Uvádza sa napr. podoby anatomia (spr. *anatómia*), biogénne prvky (*biogénne prvky*), budovanie teras (*terás*), drát (*drôt*), mednaté prípravky (*mednaté prípravky*), medzibuňkové priestory (*medzibunkové priestory*), naviják (*navijak*), prúdenie šláv (*prúdenie štiav*), vajcová buňka (*vajcová bunka*), vchod pelový (*vchod pelový*), vinan vápenatý (*vinan vápenatý*). Ďalej sa v registri uvádzajú nesprávne termíny (v texte sú správne!): itegument (spr. *integument*), oborová norma (spr. *odborová*), pôdny vzorok (spr. *vzorka*), prútec (spr. *pútec*), relatívny a vegetačný klud (spr. *pokoj*), rezky (spr. *odrezky*), zapravenie hnojív (spr. *zapracovanie*). Aj v slovensko-českom slovníku sú podobné chyby, napr. hrobľa (spr. *hrobľa*), kopečky (*kopčeky*), predlžovacia zona (spr. *zóna*), štep (*štep*).

Oprava

Upozorňujeme našich čitateľov na niektoré chyby a nedopatrenia a prosíme, aby si ich opravili.

V 2. čísle treba do zoznamu tých, čo sa zúčastnili na konečnej úprave Téz o slovenčine, doplniť meno Vincent Blánár (str. 33). V obsahu je chybné vytlačené meno M. Pisárčiková (druhý riadok zdola). Na str. 53 v 5. riadku zdola má byť *na Táloch* (nie na Táloch); na str. 59 (12. riadok zdola) má byť *acylpyrín* (nie acylpirín).

Ospravedlňujeme sa za všetky uvedené chyby, ktoré sme zistili v doteraz vydaných číslach. (Neuvádzame tu všetky tlačové chyby.)

Redakcia

DISKUSIE

O istom preklade

JÁN MIHÁL

Nedávno som si prečítal v slovenskom preklade Hany Lerchovej dielko *Ijuľ 1941* od Grigorija Baklanova. Preklad vyšiel v r. 1966 v Obzore pod titulom *Stalo sa v júli*. Nemôžem uveriť, že by H. Lerchová bola prekladala z ruskej pôvodiny, pravdepodobne robila tak z češtiny, čo ju zvädzalo a zviadlo. Jej preklad je, žiaľ, prejavom neucty k slovenskému spisovnému jazyku. Prekladateľka totiž nefunkčne používa i také slová, ktoré SSJ uvádza s indexom české: cvakať namiesto *šukať* (zbrane cvakajú namiesto *šukajú*, prípadne *štekajú*), kymácať sa namiesto *tackať sa*, *knísať sa* (vraj: kymácalo sa množstvo hláv); prečo špičky čižiem, keď sú to *prsty* alebo *nos* čižiem. Vraj sáry boli šedivé od prachu. Sáry môžu byť len *sivé* od prachu, *šediví* bývajú len ľudia. To isté platí o vete Zo šedej zeme vyskočil šedý Nemec. (Lepšie Zo sivej zeme vyskočil popolavý Nemec.) Zvršky čižiem? Hádám *príehlavky* čižiem. V slovenčine niet tvaru vrásčitý, je len *vráskavý*. Teda *čelo* mohlo byť *vráskavé* alebo *zvráskavené*. V Lerchovej texte všetko len uháňa, hoci Slováci radšej povedia *ženie sa*, *trieli*, *letí*, napr. *rušne sa ženú*, *trielia*, *letia*. Kto prekladá, mal by poznať rozdiel medzi zámennou príslovkou *tam* a *ta*, teda nie „nuž som ich tam poslal pred úsvitom“, ale: *nuž poslal som ich ta pred úsvitom* (41); nie „šiel tam, kde“, ale: *šiel ta, kde...*

Slovo *front* je v slovenčine mužského rodu, teda *vo frontoch*, nie *vo frontách*! Slováci si jakživ dávali obuv *podbíjať*, keď sa im podošvy zodrali, čiže dávali si na staré deravé topánky nové remenné *podošvy*, nie podrážky a nepodrážali si ani čižmy ani topánky ani kapce, ale si obuv len *podbíjali*. Prečo *hýčkať*? Veď máme *maznať*. Prstami *lupkáme*, nelúskame! Slovák sa *prikrýva*, keď iné nemá *naporúdzi*, *rožkom*

vojenského pláštá, nie cipom vojenského alebo už hocakého pláštá. Podlaha je po slovensky jednoducho *dlážka*. My sa *tackáme* a *stoneme*, prípadne *stenáme*, ale nepotácame sa. Osvietené slinkom tanky? Hádám tanky *osvetlené* slinkom. (Žeby už i tanky boli osvietené?) Prekladateľka by mala vedieť rozdiel medzi *osvietený* a *osvetlený*. Nie plížiť sa, lež *plúžiť sa*. V slovenčine je podstatné meno *sadza* singulárium tantum, čiže používa sa len v jednotnom čísle. Nie pohmoždený, ale *pomliaganý*. Veru tak. Vraj stavali sa na špičky, horkýže — *stavali sa na prsty*. Nie omlúval sa, lež *ospravedlňoval sa*. Alebo šedivé kravy (150)! Aj také kravy jestvujú? Viem len o *sivých kravách*. Prečo „nezavadiť oň“? Veď my vravievame: *nedrgol do neho, nevrazil do neho, nebuchol do neho* a podobne podľa kontextu. Namiesto zapýriť sa vravievame dnes už len buď *začervenat sa*, buď *zapáliť sa*. Vyglančené čižmy nosili len za Franca Ferdinanda, dnes nosíme len *vyleštené* čižmy. Keď už použijeme slovo vyglančené, tak len v reči epickej osoby, nikdy nie v autorskej reči.

V súvislosti s Lerchovej prekladom treba objasniť aj používanie slova *zas*, *zasa*. Je pravda, že Pravidlá i SSJ pripúšťajú i tvar *zase*, ale starostlivý a povedomý spisovateľ a dobrý štylista používa len tvar *zas* a *zasa*. Kedy *zas* a kedy *zasa*? *Zas* pred slovom, začínajúcim sa samohláskou, kým *zasa* pred slovom začínajúcim sa spoluhláskou: *a zas odišiel, a zasa pozabudol*.

My Slováci sme veľmi sebevoľní a túto vlastnosť prejavujeme na každom kroku, najmä v jazyku, lež aj inde. I SSJ uvádza, že namiesto „až na“ je lepšie *okrem* alebo *vyjmúc*, ale prekladateľka píše: „Ako sa cítite? Dobré, až na to, že musíme žiť.“ Aj tu by bolo lepšie *okrem toho, že musíme žiť*. Slovo „násada kosy“ vari na Slovensku ani nepoznajú, lebo všade hovoria len *kosisko*.

A napokon ešte poznámočka: Keď sme na začiatku spomenuli, že prekladateľka pravdepodobne prekladala z češtiny, neviníme češtinu, ale zatracujeme vlastnú ľahostajnosť a nedbanlivosť, ba hádam v takomto prípade i nevedomosť a slabé národné povedomie.

ROZLIČNOSTI

W. S. Van der Meer

Pozor pri výbere predpony!

Slovesné predpony ako slovotvorné prostriedky upravujú a vo väčšine prípadov pretvárajú i menia význam základného bezpredponového slovesa. Spojením predpony a základného slovesa dostaneme predponové sloveso, ktoré sa odlišuje od základného slovesa slovesným vidom a väčšinou teda i lexikálnym významom.

Jednotlivé predpony môžu okrem dokonavosti dodávať slovesu veľmi rozličné významy. Uvedieme napr. základné sloveso *niešť*, ktorého význam môžeme modifikovať predponami, a dostaneme predponové slovesá: *zaniest niečo niekam, odnieť niečo odniekiaľ, donieť niečo niekde, vynieť niečo odniekiaľ, preniesť niečo cez niečo*. V každom tomto slovese má predpona význam zlučiteľný s významom základného slovesa *niešť*. Nemôžeme utvoriť napr. sloveso „*oniesť*“, pretože význam predpony *o-* a slovesa *niešť* je nezlučiteľný, preto neutvárajú zrozmietelný celok.

Zdalo by sa nám, že podobné slovesá by nik neutvoril ani nepoužil v reči. Nuž, azda nie práve tieto, ale používajú sa mnohé podobné. Možno povedať, že badáme až záľubu v používaní predpôn bez uváženia, bez potreby, ba priam protichodne s významom slovesa.

So základným bezpredponovým slovesom *hrať* spájame mnohé predpony a dostávame tak predponové slovesá ako: *zahrať, dohrať vyhrať, prehrať, náhrať, ohhrať, prihrať*; každé má svoj osobitný význam. Predpony využívame i štylisticky na vyjadrenie intenzity deja a prejavu, ako napr. vo vete z tlače „Túto komédiu bolo možno režírne i herecky rozohrať a rozihrať oveľa sviežejšie.“

I keď máme pri tomto slovese širokú paletu možností, predsa ho nemôžeme spájať s každou predponou. V jednej z relácií Jazykovej poradne Čs. rozhlasu sme kritizovali sloveso „*uhrať*“, použité v spojení

„uhrať bod“ (v nadpise Košice uhrali bod). Poukazovali sme na to, že predponu *u-* ako dodávajúcu slovesnému základu význam ukončenia deja nemôžeme spájať so slovesom *hrať* a že teda spojenie „uhrať bod“ je nenáležité. V uvedenom prípade môžeme povedať len *Košice získali bod*.

Takisto nenáležité je i sloveso „predohrať“ ktoré sme čítali vo vete z dennej tlače: „V najvyššej futbalovej súťaži sa hralo len prvých deväť kôl a tým desiatym je posledné kolo, ktoré sa predohrávalo pred týždňom.“ Sloveso „predohrať“ v uvedenom príklade je utvorené nezvyčajne a svojvoľne. Predohru môžeme hrať, ale nemôžeme hru predohrávať; tu by už samotný jazykový cit nemal dovoľovať utvárať (konštruovať) takéto slovesá. V uvedenej vete o predohrávaní kola vo futbale treba použiť jednoducho sloveso *hrať* a bude to každému zrozumiteľné: „... a tým desiatym je posledné kolo, ktoré sa hralo pred týždňom.“

V súvisle s poukazom na nesprávny výber predpony chceme ešte upozorniť na nesprávne hromadenie predpôn. Viac predpôn nemožno bez obmedzenia hromadiť v jednom slovese. Bežné sú iba prípady tzv. distributívneho čiže rozčleňovacieho vyjadrenia pomocou predpony *po-*, ktorá sa pripája i k predponovému slovesu, napr. *povyvešiatvať, povynášať, pozakrývať, popribíjať*.

Vonkoncom však nie je možné utvárať slovesá ako „vyobjednať“ alebo „vydodať“. Azda v úsilí hovoriť priveľmi vyumelkované sa utvárajú takéto nepodarky. Mali sme možnosť počuť i takéto slovesá (v odpovedi na telefonický dopyt o prísune kancelárskych potrieb). Odpoveď znela: „Ešte nám ich ‚nevydodali‘, hoci sme ich dávno ‚vyobjednali‘.“

So slovesom *dať* možno spájať predponu *do-*; dostaneme tak sloveso *dodať* a s predponou *vy-* sloveso *vydať*, no nie je možný tvar „vydodať“. Sloveso *objednať* je dokonavé a nespájame ho s predponou *vy-*. Spomínaná odpoveď mala správne znieť: „Ešte nám ich ‚nedodali‘, hoci sme ich už dávno ‚objednali‘.“ Teda veľmi jednoducho a zrozumiteľne.

Podobných príkladov by sme mohli uviesť veľa, stačia však i tieto na ilustráciu, o čo nám ide. Odporúčame primeraný výber prostriedkov, aby sa jednoduchá výpoveď nestala ťažkopádnou a nezrozumiteľnou.

Predpony nám pomáhajú vyjadriť rozličné jemné významové odtienky (bez nich by sme sa nezaobišli), nesmieme ich však zneužívať. Nesmieme spájať predponu so slovesom, ak sú ich významy nezlučiteľné, ani kopíť predpony a utvárať vyumelkované slovesá.

E. Sekaninová

Tiahla nálož — radová nálož

Ako *tiahla nálož* sa označuje taká nálož, ktorá je zostavená z jedného radu alebo viacerých radov náložiek (porov. Vojenský terminologický slovník). V Slovníku slovenského jazyka sa síce uvádza prídavné meno *tiahly*, a to dokonca v dvoch významoch: 1. dlho trvajúci, dlho znejúci, pomalý, ťahavý (o zvuku); 2. kniž. zried. pretiahnutý, šťihly. Prvý význam, o ktorý by mohlo ísť v názve *tiahla nálož*, dokladá sa z Kukučina, Tajovského, Urbárka a Podjavorinskej, teda zo starších autorov. Zdá sa, že v dnešnom jazyku sa výrazne uvedomuje neústrojnosť tohto prídavného mena.

Proti názvu *tiahla nálož* však treba vysloviť námietky aj z hľadiska pojmového. Ak sú názvy *sústredená* a *tvarová nálož* motivované tvarom, podobou, je nelogické motivovať tretí názov zvukovým efektom. Výhodnejšie by bolo vychádzať aj tu z tvarových vlastností, napr. z toho, že je zostavená z radu náložiek, a ustáliť názov *radová nálož*.

J. Horecký

Pružina — vzpružina

Sloveso *vzpružiť*, od ktorého je podst. meno *vzpružina* odvodené, má dnes už iba abstraktný význam „dodať niekomu, niečomu silu, odolnosť, posilniť, povzbudiť“ (Slovník slovenského jazyka). Preto sa postupne stráca aj vedomie, že ide o predponu *vz-* a základné sloveso *pružiť*.

Sloveso *pružiť*, pravdaže, jestvuje vo význame „perovať“, napr. v spojení *motocykel, auto dobre pruží* (i keď sa v Slovníku slovenského jazyka uvádza iba zvrtná podoba *pružiť sa*). Od tohto bezpredponového slovesa je odvodená podoba *pružina*. Podoba *vzpružina* (niekedy aj *spružina*) sa pokladá za zastaranú.

J. Horecký

O skloňovaní názvu Rio de Janeiro

Názov *Rio de Janeiro*, pokiaľ ide o skloňovanie, nepoužíva sa jednotne. Niekedy sa celý názov ponecháva v nesklonnej podobe. Napr.

Nakrúca v Rio de Janeiro. (Roháč 19, 1965, č. 42, str. 2.) — *Je doktorom honoris causa univerzity vo Wroclawi a v Rio de Janeiro.* (Pravda, 14. 7. 1966, str. 3.) — *Hrala na dvoch štadiónoch, považovaných za Mekku futbalu — na Maracane v Rio de Janeiro a na Wembley!* (Predvoj 2, 1966, č. 45, str. 2.) — Inokedy sa tento názov používa tak, že sa skloňuje slovo *Rio*, kým ostatné časti názvu ostávajú bez zmeny. Napr. *Žil v Riu de Janeiro.* (J. Amado, Cesta hladu, prel. V. Oleriny, Bratislava 1952, 14.) — *V Riu de Janeiro vtrhli davy do portugalského obchodu.* (Lud, 21. 7. 1966, str. 1.) — *V Riu de Janeiro vztýčili temperamentní fanúškovia makety šibeníc.* (Lud, 24. 7. 1966, str. 1.) Na mieste je otázka, či sa má alebo nemá názov *Rio de Janeiro* skloňovať.

V spisovnej slovenčine sa väčšina cudzích slov, a to aj cudzích vlastných mien, skloňuje. Môžeme hovoriť, že v našom spisovnom jazyku je veľmi silná tendencia podriaďovať všetky cudzie slová skloňovaniu. Ak sa napr. slovo končí tak, že sa nedá skloňovať, rozličným spôsobom sa jeho tvar upravuje na prijateľnú podobu, ktorá umožňuje jeho skloňovanie podľa niektorého zo vzorov podstatných mien.

Ak vychádzame z tejto tendencie a či zákonitosti pri skloňovaní cudzích slov všeobecne a v ich rámci aj cudzích vlastných mien, potom treba dať pri mene *Rio de Janeiro* prednosť skloňovaniu. V našich príkladoch sa skloňuje slovo *Rio*. Táto časť názvu sa končí ako iné podstatné mená stredného rodu vzoru *mesto*, napr. *rádio, embryo, štúdio* a pod., v ktorých je pred koncovým -o samohláska. Skloňuje sa rovnako ako slová *rádio, štúdio* atď., teda napr. v lok. sg. s príponou -u: *o rádiu, v štúdiu, v Riu de Janeiro*. Takéto skloňovanie názvu *Rio de Janeiro* zodpovedá skloňovaniu iných podobných názvov s predložkovými výrazmi, ako napr. *Reggio di Calabria* (gen. sg. *Reggia di Calabria*, lok. sg. *v Reggio di Calabria* a pod.). Predložkový výraz sa v takýchto názvoch nemení (pozri moju štúdiu Skloňovanie cudzích vlastných mien typu *Reggio di Calabria*, SR 32, 1967, 13–19). Skloňovanie predložkového výrazu je úplne zriedkavé, napr. *V tej chvíli angažoval dievča z Ria de Janeira.* (Lud, 20. 7. 1966, str. 4.)

Poznamenať treba, že samotné slovo *Rio* (používané často namiesto plného názvu *Rio de Janeiro*) sa vždy skloňuje. Napr. *Muž z Ria.* (názov filmu) — *Čo sa dnes prihodí v Ríme, môže sa zajtra stať v Riu!* (Príroda a spoločnosť 14, 1965, č. 6, str. 144.) — *Byť v Riu, a nebyť na Copacabane — to je nepredstaviteľné.* (Príroda a spoločnosť 15, 1966, č. 16, str. 31) — *Ohňostrojom nad Riom.* (Pravda, 14. 7. 1966, str. 4.)

Pripravovaný 6. zväzok Slovníka slovenského jazyka prinesie dodatky a doplnky. Pri dodatkoch pôjde o súpis zemepisných vlastných mien a príslušných tvarov prídavných mien a obyvateľských mien. Odporúčame uviesť pri názve *Rio de Janeiro* (ktorý tu zaiste bude) tvar gen. sg. *Ria de Janeiro*, čím sa vyjadrí, že v názve *Rio de Janeiro* sa

skloňuje len prvé slovo *Rio*. Namiesto plného, celého názvu *Rio de Janeiro* sa môže používať samotné slovo *Rio*, ktoré sa vždy skloňuje.

L. Dvonč

Dvoje náramkových hodín

V denníku *Práca* z 12. januára 1967 sme čítali túto vetu: „Vzal dvoje náramkové hodinky, tranzistor a košeľu.“ Pozastavili sme sa nad spojením „dvoje náramkové hodinky“. Podľa Morfológie slovenského jazyka (Bratislava 1966) číslovka *dvoje* patrí k tzv. skupinovým číslovkám, ktoré sa pri pomnožných podstatných menách a pri podstatných menách označujúcich veci (osoby) jestvujúce v dvojiciach (pároch), i vo viazaných množstvách používajú vo funkcii základných čísloviek, napr. *troje nôh, štvoro šiat, jedny nohavice* a pod. V takejto funkcii sú tvarovou obmenou základných čísloviek, ktoré zastupujú. Skupinová číslovka *jedni* — *jedny* sa vždy skloňuje s určeným podstatným menom, ktoré je vždy v príslušnom páde: *jedni ľudia, jedných ľudí; jedny nohavice, jedných nohavíc*. Naproti tomu skupinové číslovky *dvoje, troje* sa alebo skloňujú podľa vzoru *päť*, alebo ostávajú bez zmeny, neskloňujú sa (*dvojím nohaviciam* i *dvoje nohaviciam* atď.). Skupinové číslovky *štvoro* a vyššie (*päťoro, šesťoro, desaťoro*) sa nikdy neskloňujú: *päťoro topánok, päťoro topánkami*. Pri neskloňovaných skupinových číslovkách *dvoje, troje, štvoro* atď. stojí meno číselne určeného podstatného mena v genitive, napr. *dvoje dvier, troje nožníc, päťoro šiat, desaťoro prikázaní*. Z toho vychodí, že v uvedenej vete skupinová číslovka *dvoje* vyžaduje s číselne určeným podstatným menom väzbu s genitivom plurálu, teda *dvoje náramkových hodín*. Veta mala teda znieť: *Vzal dvoje náramkových hodín, tranzistor a košeľu*. Treba ešte poznamenať, že spojenia 'dvoje hodinky', 'dvoje dvere' majú ľudový ráz a do spisovného jazyka sa nepripúšťajú. Treba preto hovoriť a písať: *dvoje dvere, dvoje hodín, troje šiat*.

J. Jacko

ZPRÁVY A POSUDKY

Alois Sosík — Vojtech Vrabec, *Dejepis pre 7. ročník základnej deväťročnej školy*, SPN 1964, 2. vydanie, strán 216+64 strán obrázkových príloh.

V tomto posudku chceme venovať pozornosť jazykovej úrovni učebnice dejepisu pre 7. ročník základných deväťročných škôl. Najprv však treba povedať niekoľko slov, ktoré priamo nesúvisia s jazykovou úrovňou knižky. Ide nám o vecnú stránku učebnice. Iste netreba nikoho presviedčať o tom, že dejepis je výsostne vlastivedná disciplína. A práve preto, že ide o vlastivednú disciplínu, nevidí sa nám najšťastnejším riešením, že dejepis pre základné školy sa vydáva ako celoštátna učebnica. Žiaci sa na hodinách dejepisu majú dozvedieť najmä o národných dejinách. Slovenskí žiaci sa však v tejto učebnici dozvedia o slovenských národných dejinách oveľa menej ako české deti o českých dejinách, pretože sa v knihe venuje viac miesta udalostiam a faktom z českých dejín ako faktom a udalostiam zo slovenských dejín. Elementárna didaktická zásada je, aby sa deti najprv učili o tom, čo im je bližšie. Slovenským deťom by sa malo najprv hovoriť o Slovensku, o udalostiach na Slovensku a až potom o všetkom ostatnom. Vidí sa, že riešením by tu boli iba osobitné učebnice pre slovenské školy a osobitné pre české školy.

Niektoré tvrdenia v učebnici skresľujú fakty, ba niekedy sú priam nepravdivé. Tak napríklad, keď sa hovorí o sklárstve v našich krajinách v 17. a 18. stor., spomína sa iba české sklárstvo, hoci je všeobecne známe, že v tom čase už existovalo i vyspelé slovenské sklárstvo. Prečo sa o tom slovenské deti nemajú dozvedieť? Alebo o Akadémii Istriopolitane sa tvrdí, že bola založená preto, „aby zabránila styku slovenských vzdelancov s kališnickými Čechmi“. To je vari trochu zjednodušené konštatovanie. Na str. 170 sa zasa jednoznačne tvrdí, že v 16. storočí sa na slovenských školách vyučovalo po česky. Skutočnosti nie sú a ani neboli také jednoduché, aby sa mohli vynášať takéto jednoznačné sudy. Celkovo sa v knižke zračí akýsi čierno-biely pohľad na historické fakty a udalosti. Na jednej strane boli nesmierne zlí páni, králi a pod., ktorí nikdy nič dobré neurobili, a na druhej strane zasa nesmierne dobrí chudáci, ktorí zasa všetko robili dobre a správne. Je to všetko príliš zjednodušené. Takýto pohľad na dejiny sme už vari prekonali a v druhej polovici 60-tych rokov podobný postoj už u nás nemá miesto.

Z hľadiska jazykovej správnosti je učebnica na nízkej úrovni. Je v nej

mnoho najrozličnejších chýb. Sú to dakedy chyby priam primitívne, ktoré nútia položiť si otázku, ako mohla takáto kniha vôbec vyjsť. Pozrime sa teraz na ne troška pozornejšie.

1. **Lexika.** V prvom rade prekvapuje množstvo nespisovných, ba v istých prípadoch aj neslovenských slov. Niektoré príklady: Zásadne sa používa iba slovo *turda*, hoci v súčasnom spisovnom jazyku jestvuje pomenovanie *pevnosť*. Nesprávne je slovo *náležať* vo vete *Kto náležal k mestskej chudobe?* (71). Tu treba použiť sloveso *patríť*. Na str. 15 sa hovorí o pestovaní žita. Podstatné meno *žito* však nie je celonárodné slovo, je to krajové slovo, ktoré na istom území označuje pšenicu, na inom zasa raž, takže vlastne nevieme, o čo ide. Nadmerne a nenáležite sa používa sloveso *riadíť*, napr. *Staršina riadil spoločné hospodárenie*. (17) *Uradníci riadili práce*. (161) Tu by bolo bývalo správnejšie použiť sloveso *viesť*. Podobne sa v učebnici ustavične a často nesprávne opakujú slovesá *tiahnuť*, *prítiahnuť*, *vytiahnuť*, napr. *Križiáci tiahli*. (48) *Davy tiahli*. (46) *Zhluk ľudu tiahol*. (106) *Vojsko vytiahlo z Tábora*. (113) *Husiti tiahli na pomoc*. (120) *Táboriti vytiahli z južných Čiech*. (122) *Križiáci prítiahli k Domažliciam*. (125) *Veľká výprava prítiahla*. (130) *Husiti vytiahli proti mestám*. (131) Veď to sa dá všetko povedať aj inak — a zrozumiteľnejšie, napr. *Husiti pochodovali na pomoc*. Priam kurióznym príkladom použitia slovesa *tiahnuť* je táto veta: *Vojnové vozy tiahli (!) dva páry koní*. (111) Tu je komentár dozaista zbytočný. Nesprávne je slovo *sirotkovia* (120) m. *súrotky*, *šatlava* (164) m. *dedinská väznica*, *páholok* vo význame „pomocník drába“ (188), *rukodielňa* (205) m. *manufaktúra*, *kruchta* m. *chôr*, *kašňa* m. *studňa*, *českí stavovia* (!) m. *české stavy*. Nenáležite je utvorené slovo *luterstvo*. Má to byť azda *luterovstvo*, podobne ako napr. *štúrovstvo*. Nesprávne je aj slovo *vozotajovia* (123). A ťažko si niečo predstaviť pod slovom *podobojí* v tejto vete: *Husiti sa nazývali podobojí*. (105) Tu si naozaj nemožno nepoložiť otázku, ako sa také niečo dostalo do učebnice? Nesprávne je slovo *doprevádzat* m. *sprevádzat*.

Boľavou stránkou učebnice sú synonymá. Slovenčina má bohaté rady synonym, treba ich len využívať. V učebnici sa napríklad používa dôsledne iba zámeno *žiadny*, napr. *žiadny remeselník*, *žiadna vrchnosť*, *žiadny štát*, *žiadne dávky* a pod., hoci lepšie by bolo *nijaký*, iba slová *kľud*, *kľudný*, napr. *kľud rodiny*, *kľudný postoj*, *kľudne ryhovanie*, hoci správne by bolo *pokoj*, *pokojný*.

Na 15. strane sa píše o stredovekých mlynčekoch na mletie obilia. Prečo sa tento nástroj nenazve príslušným pomenovaním? Slovenčina má predsa dobré a výstižné pomenovanie — *žarnov*. Nesprávne je i sloveso *omedzovať* v spojeniach *panovník omedzil účasť mešťanov* (175), *omedzovali moc šľachty* (171, 201). Tu treba použiť sloveso *obmedzovať*. Stylisticky neprimeraná je veta *Toto umenie si obľubovalo zakrívené línie*. (197) Skutočnosť, o ktorú ide, treba vyjadriť inak, napr. *Pre toto umenie sú charakteristické zakrívené línie*. Po slovensky *povstanie* alebo *vzbura vypukne*, a nie *prepukne*, ako sa to dozvedáme z učebnice.

2. **Gramatika.** Veľmi často sa nenáležite používať predložka *k* v účelových vetách, napr. v spojeniach: *k obrane si zvolil* (110) m. *na obranu si*

zvoľil, k blahobytnému životu potrebovali (54) m. na blahobytný život, dala sa zlákať k prenasledovaniu (110) m. na prenasledovanie, pripravovať sa k boju (111) m. na boj, pripravení k výpadu (123) m. na výpad, využiť kolónie k hospodárskemu rozvoju krajiny (155) m. na hospodársky rozvoj, skala lákala k osídleniu m. na osídlenie, dal podnet k prekladu biblie (170) m. na preklad biblie, povolali ho k rokovaniu (118) m. na rokovania. Tu treba znova zdôrazniť, čo sa už často a na mnohých miestach prízvukovalo, že na vyjadrenie cieľa, účelu slúži v spisovnej slovenčine predložka *na*. Je už najvyšší čas, aby si to autori i redaktori zapamätali. Ďalej treba upozorniť na nenáležité používanie predložky *pre*, napr. podmienky pre obranu (31) m. na obranu, surovina pre výrobu súkna (161) m. na výrobu súkna. Sloveso zúčastniť sa sa v učebnici dôsledne spája iba s 2. pádom. Odporúčali by sme však uprednostňovať predložkovú väzbu so 6. pádom, napr. zúčastniť sa na výprave m. zúčastniť sa výpravy (47), zúčastniť sa na správe štátu m. správy štátu (120), zúčastniť sa v bojoch m. bojov (131), zúčastniť sa na povstaní m. zúčastniť sa povstania (177, 179). Iné chyby: používať dokonalejších nástrojov (55) m. používať dokonalejšie nástroje, nadobudnúť veľkého rozsahu (77) m. nadobudnúť veľký rozsah, využiť niečoho (92) m. využiť niečo, ako tomu bolo (112) m. ako to bolo, čeština nadobúdala dôležitosti (170) m. dôležitosť. Často sa používa pasívum tam, kde je to nenáležité. Napr. Komenský je právom nazývaný (186) m. Komenský sa právom nazýva; kniha, ktorá bola vydaná (187) m. kniha, ktorá vyšla. Nesprávne sa tvorí prídavné minulé trpné, napr. zostarli remeselníci (68) m. zostarnutí, schudobnelí (69, 94) m. schudobnení, zastaralé (181) m. zastarané. V učebnici zle pôsobia takéto spojenia: kremnickí prevzali skúsenosti (74) m. kremnickí minciari, cisárski začali útok (179) m. cisárski vojaci. Treba sa vystríhať takéhoto skráteného pomenovania prídavným menom, ktoré vyjadruje iba vzťah k miestu pôsobenia alebo príslušnosť k niekomu či k niečomu.

Osobitnú kapitolu chýb tvorí písanie vlastných mien, a to miestnych i osobných. Uvedieme niektoré príklady: Užgorod (33) m. Užhorod, Lvov (135) m. Lvov, Mišeň (122) m. Meissen, Lublaň (175) m. Lubľana, Trenčín (143) m. Trenčín, Mikuláš m. Liptovský Mikuláš, Čáchy (6) m. Aachen, Rejno (47) m. Regensburg, Zhorelec (139, 175) m. Görlitz, Hnezno (43) m. Gniezno, Páfkostolie (33) m. Pécs, Bydhošť (123) m. Bydgoszcz. Zásadne tu nemožno súhlasiť najmä s preberaním českých podôb cudzích názvov, ako je napr. Mišeň z nemeckého názvu Meissen. V učebnici je množstvo názvov typu Krakovsko (9), Nitriansko (39), Žatecko (122), Hradecko (122), Pardubicko (162), Domažlicko (191), Treboňsko (162), Křivoklátsko (165). V spisovnej slovenčine nie sú pomenovania takéhoto typu správne. Uvedené skutočnosti treba vyjadriť inak, napr. okolie Krakova, Nitry, Žatca, Pardubice a pod. Názov španielskeho mesta sa na jednom mieste píše Kordova (6), inokedy zas Kordoba (10). Úplne nenáležité sú názvy Rakúsy (77) m. Rakúsko, Korutany (77) m. Korutansko. Na takýchto príkladoch vidieť, že učebnica je preklad z češtiny, a to preklad veľmi zlý. Chybné je i pomenovanie Kysucké hory (195). V tomto prípade netreba písať veľké písmeno, pretože nejde o nijaký zemepisný názov.

Nesprávne sa tvoria odvodené mená od miestnych názvov, ktoré sa končia na -ň, napr. treboňský m. *třebonský*, plzeňský m. *plzenský*. Aj v skloňovaní

českých miestnych mien sú chyby. Doktoré české miestne mená zakončené na spoluhlásku menia v slovenčine gramatický rod. Preto nemožno napísať v oblasti Lytomyšle (191), ale v oblasti *Lytomyšľa*, nie pri Kouřimi, ale pri *Kouřime*. Podrobne sa o tom píše v Pravidlách slovenského pravopisu. Chyby sú i pri osobných menách. Tak množné číslo od mena *Chod* je *Chodi*, a nie *Chodovia* (191), genitív od mena *Winter* je *Wintera*, a nie *Wintra* (176). Výhrady treba vysloviť i proti označeniu výslovnosti nemeckých osobných mien. O mene *Tomáš Müntzer* sa hovorí, že sa vyslovuje *Myincer*. V nemčine sa predsa *ü* nevyslovuje ako *y*; to je chybná výslovnosť. Podobne sa odporúča vyslovovať meno *Ondrej Stölzig* ako *Štelcig*; hláska *ö* sa v nemčine nesmie vyslovovať ako *e*. Takéto „návrhy“ okrem toho, že sú nesprávne, navyše škodia tým žiakom, ktorí sa učia po nemecky.

Dalo by sa uviesť ešte veľa ďalších chýb, nazdávame sa však, že to, čo sme ukázali, dostatočne charakterizuje jazykovú úroveň učebnice. Nemožno inak iba opakovať, že jazykovej správnosti sa v knižke venovala veľmi malá pozornosť. Je zarážajúce, že slovenské deti sa fakty o svojich národných dejinách dozvedajú v takejto nedobrej slovenčine. Dobré a správne po slovensky sa totiž naši žiaci neučia iba na hodinách slovenského jazyka, ale i na hodinách ostatných predmetov. Preto treba, aby všetky učebnice bez rozdielu boli napísané dobrou a peknou slovenčinou. Dejepis má našich žiakov učiť lásky k národu, k všetkému národnému, teda i lásky k národnému jazyku, ktorý je hlavným a podstatným atribútom národa. Z týchto príčin nemožno spomínanú učebnicu hodnotiť z jazykovej stránky — a dakde ani z vecnej stránky — kladne.

Š. Michalus

O jazyku v obchodnej korešpondencii

Na nedávnej konferencii o kultúre slovenského jazyka sa viackrát konštatovalo, že úroveň jazykovej praxe je veľmi nízka. Zároveň sa zdôrazňovalo, že jej zvýšenie nie je iba vecou jazykovedcov, že je to vec celospoločenského, celonárodného záujmu. Tieto myšlienky našli odraz aj v prijatých Tézach o slovenčine (v tejto súvislosti ide najmä o 10.—12. tézu).

Potešiteľné je, že aspoň občas sa s podobnými myšlienkami o jazykovej kultúre stretáme aj mimo úzkeho kruhu jazykovedcov a mimo školy. V tejto poznámke sa chceme pozastaviť pri jednom počine takéhoto typu, a to pri *Vzorníku podnikovej obchodnej korešpondencie*, ktorý pre podnik Rempo vypracovali dr. J. Hrivnák a Ing. J. Béreš (vyšiel v novembri 1966). Táto cyklostylom rozmnožená príručka pre interné potreby organizácie je pozoruhodná z viacerých dôvodov.

Po krátkom úvode sa v nej hovorí o pravidlách úpravy obchodných listov a vôbec o obchodnej korešpondencii. Pravdaze, už táto časť sa dotýka jazykových otázok, a to najmä štylistických. Je tu poučenie o oslovení v liste, o členení listu na odseky, o úprave odseku i celého listu. Sú tu i poznámky o správnom používaní odborných názvov. Nejde tu o nové výklady, ide zväčša o aplikovanie príslušnej normy (ČSN 01 6910), ale preberajú sa tu aj štylistické zásady dobrej korešpondencie, ako stručnosť, vecnosť, presnosť, výstižnosť a pod. Už táto časť môže byť pre pracovníkov v danom rezorte veľmi vhodným poučením. Je tu však aj kapitola s názvom Zachovávanie pravidiel slovenského pravopisu a starostlivosť o kultúru slovenskej reči (8—9). Možno z nej vybrať niekoľko myšlienok. Predovšetkým autori upozorňujú na používanie mnohých nesprávnych výrazov a názvov. Uvádžajú veľa ošuchaných fráz, ktoré sú podľa nich v korešpondencii veľmi časté, ako napr.: „nanášať problémy zdola“, „nanášať úkoly zhora“, „nabehávať s úkolmi na plán“, „nahlasovať požiadavky“ atď. (8) Azda by tu bolo bývalo dobré uviesť pri nesprávnom výraze aj správny, ako sa to robí napr. už na ďalšej strane. Autori z toho uzatvárajú: „Svedčí to o nízkej úrovni jazykovej kultúry, pričom čoho je často ľahostajnosť a pohodlnosť, ba aj nedbajstvo a povýšený vzťah k vlastnému jazyku. Reč tohto druhu sa niekedy zneužíva na zakrývanie nedostatku myšlienok a nevedomosti. Táto skutočnosť je o to smutnejšia, že rečový úpadok zisťujeme v značnom rozsahu aj u pracujúcej inteligencie.“ (8) K tomu netreba nijaký osobitný komentár.

V ďalšej časti tejto kapitoly upozorňujú na silné „zanášanie slovenčiny nepotrebnými bohemizmami“ (9) a poučujú na niekoľkých, zaiste najčastejších prípadoch, ako sa má v tomto prípade postupovať.

A napokon tretia časť rozoberanej kapitoly sa dotýka pravopisu. Autori tu neprinášajú nijaké novosti. Dodržiavanie (tak malo byť hádam aj v názve kapitoly) pravopisných pravidiel pokladajú za čosi celkom samozrejmé. Konštatujú: „Je samozrejmé, že všetci pracovníci našej organizácie musia pri obchodnej korešpondencii dodržiavať pravidlá slovenského pravopisu. Vedúci pracovníci budú musieť v tomto smere zlepšiť kontrolu pri podpisovaní korešpondencie podriadených pracovníkov.“ (8)

Ak si spomenieme na konferenciu o jazykovej kultúre, zisťujeme, že je tu ten istý základný tón, že autorom ide o tie isté veci, o ktoré išlo jazykovedcom na spomenutej konferencii, keď dosť ostro kritizovali stav jazykovej kultúry a keď hľadali cesty, ako tento stav zlepšiť.

Po tejto viac-menej úvodnej, všeobecnej časti sú v príručke konkrétne ukážky, vzory obchodných listov. Aj v tejto časti je viac návodov, ktoré sa dotýkajú jazyka. Napr. sú tu ukážky úvodnej a záverečnej obchodnej frazeológie (11—12), ďalej sú tu ukážky správneho (a vedľa toho i nesprávneho) znenia najbežnejších typov telegramov a ďalekopisných zpráv (85—86). Veľmi užitočné je pritom aj úvodné poučenie, ktoré zdôrazňuje štylistickú osobitosť telegramov. Vyzdvihuje sa tu najmä zásada stručnosti (v praxi sa na ňu príliš často zabúda). Je tu aj stručné poučenie o tom, čo možno v telegramoch proti bežnej korešpondencii vynechať, čo treba zjednodušovať (sú to akési návody na kondenzáciu výpovede).

Ako z predchádzajúcich poznámok vidieť, autorom nejde len o úzko chá-

panú správnosť, najmä pravopisnú, ale ide im aj o štylistickú primeranosť vo využívaní jazykových prostriedkov. Usilujú sa teda prispieť k zvýšeniu úrovne jazykovej kultúry podnikovej obchodnej korešpondencie. Uvedomujú si, že tu ide aj o reprezentáciu celého podniku, najmä pri styku s inými obchodnými partnermi. Vyslovujú to takto: „Nesmieme pripustiť pravopisné, gramatické a štylistické chyby, ktoré by svedčili o nedostatočnom vzdelaní a jazykovej kultúre (azda malo byť nízkej alebo nedostatočnej jazykovej kultúre — J. M.) pracovníkov našej organizácie.“ (9)

Jadrom príručky sú vzory rozmanitých typov obchodných listov, objednávok, reklamácií, zmlúv, dohôd, ponúk a pod. Ide o ukážkové rozpracovanie úvodných zásad korešpondencie na príkladoch z daného pracovného zamerania. V tejto časti došlo aj k niekoľkým nedopatreniam, na ktoré chcem upozorniť. Vyhovie sa tak aj výzve autorov (str. 90). Je tu niekoľko nesprávnych väzieb. Napr.: *Nové druhy výrobkov pre rok 1967* (13, 51), *prostriedok k umývaniu* (46), *vstúpiť v obchodné spojenie* (43). Z chybných výrazov upozorňujem na tieto: *vady, vadné dodávky* (67, 70); slovo *tovaroznalec* treba pri ženskom mene prechýľovať (*tovaroznalkyňa*); slovo *kvartál* má nom. sg. *kvartály* (nie *kvartále* — 19); predpokladám, že iba chybou v písaní ostal tvar *uzavre* na 15. strane. V skladbe upozorňujeme na nedopatrenia v dôslednom oddeľovaní rozvitých prechodníkov a voľných prívlastkov čiarkami. Vylučovacie spojky *buď, alebo* sa pri opakovaní nespájajú (nie *buď — alebo*), ale sa každá z nich opakuje osobitne (*buď — buď, alebo — alebo*).

V závere príručky sa konštatuje, že je to prvá pomôcka tohto druhu. Uvedené kritické poznámky a upozornenia smerujú iba k tomu, aby ďalšie príručky boli ešte lepšie, aby sa vyvarovali takýchto nepresností. V uvádzaných príkladoch nejde o neznalosť vecí, lebo prevažne sa vyskytujú aj v týchto prípadoch správne tvary a konštrukcie. Treba však dbať, aby to bolo celkom dôsledné.

Preberaná príručka je dobrým krokom k zlepšeniu jazykovej praxe v organizácii Rempo. Kritizuje i poučá, napráva i vychováva, ukazuje vzor. Predpokladáme, že aj takáto forma môže výrazne prispieť k zlepšeniu doterajšej úrovne. Naostatok teda ostáva iba želať si, aby bolo takýchto príkladov čo najviac. Zaiste by to viedlo k celospoločenskému ozdraveniu vzťahu k národnému jazyku i k zvýšeniu jazykovej kultúry.

J. Mlacek

SPYTOVALI STE SA

Strašne — veľmi čiže upraviť nevhodné na vhodné. — D. L. zo Šintavy: „V jednej rozhlasovej relácii sa spýtali kominára, či sa mu to jeho remeslo páči a prečo. Odpovedal Strašne sa mi páči, i keď ten plat nie je tak strašne veľký. — Alebo iný povie Ja tam strašne rád chodím a Strašne rád by som ten film videl. Bolo by dobre, keby ste upravili nevhodné na vhodné a povedali, že v mnohých prípadoch sa *strašne* má nahradiť slovom *veľmi*.“

Nuž netreba veľa k tomuto pozorovaniu pridávať a nenačím tu veľa vysvetľovať. Naši ľudia (a môže sa pri tom vari každý z nás prichytiť) na vyjadrenie nezvyčajnej veľkosti alebo miery voľačoho, ale i na vyslovenie kladného (alebo obdivného) citového postoja k príslušnému deju a podobne i k vlastnosti veci nevravla iba *strašne*, napr. *strašne veľký*, *strašne rád čítam*, *strašne rád cestujem* — ale i príslovky *ohromne* a *ukrutne*. Takéto vyjadrenia stretáme najmä v reči mládeže a v prejavoch ľudí, ktorí radi zveličujú. Pravdaže, na vyjadrenie veľkej miery voľačoho použije dakedy príslovku *strašne*, *ukrutne*, *ohromne* i človek, ktorý dbá na správnosť a primeranosť svojej reči.

Náš pisateľ uvádza proti príslovke *strašne* namiesto príslovky *veľmi* medzi iným aj toto: „Myslím si, že strašné je to, keď vypukne veľký požiar, ako bol v Košiciach na Urbanovej veži; keď sa potopí loď alebo zrúti lietadlo a veľa osôb príde o život.“ Tu sa vlastne naznačuje, že po istom čase prehodnotená príslovka *strašne* nebude napokon súca kvalifikovať veci, čo sú naozaj strašné (že by mohla stratiť svoj pôvodný význam).

Ide teda o to, aby sa v reči zbytočne a nadmieru nezveličovalo. Obrazne sa to dá povedať: Nerobme z komára somára!

Pravdaže, je rozdiel, ak voľakto povie zveličujúce spojenie s príslovkou *strašne* raz za týždeň alebo štyridsaťosem ráz v jednom rozhovore. Aj tomu ohovorenému kominárovi by hľadám bolo stačilo jedno *strašne* — to prvé. (O to viacej sa naša odpoveď týka priam nechutného, vraj mládežníckeho, hovadský a hovádky.)

G. Horák

Sošní ľudia? — J. H. z Bratislavy: „V Pravde z 19. januára tohto roku som čítal takúto vetu: *Nezabudnuteľne ostávajú niektoré obrazy sošných starých dedinských ľudí...* (bola reč o filme Živý bič). Nechce sa mi akosi to slovo

sošný, *sošní ľudia* vidieť a ťažko sa s ním zmierim, i keď by ste ho zastávali.“

Slovo *sošný* je v spisovnej slovenčine novotvar utvorený zo základu podstatného mena *socha* príponou *-ný*, pritom v slovotvornom základe spoluhlásku *ch* vystriedala spoluhláska *š*. Takto sú utvorené aj prídavné mená *ušný* (ucho), *vzdušný* (vzduch), *ručný* (ruka), *očný* (oko), *nožný* (noha), *plužný* (pluh). Lenže prídavným menom *sošný* sa v spojení *sošní ľudia* na rozdiel od uvedených rovnako odvodených prídavných mien vyslovuje to, čo opisne vyslovíme slovami taký ako socha, pripomínajúci sochu (porov. *ušný* „týkajúci sa ucha“).

Prídavné meno *sošný* sa uvádza ako zriedkavé v Slovníku slovenského jazyka. Nájdeme ho i v českých slovníkoch, lež ani v nich sa nepodáva ako také, ktoré by malo širšie uplatnenie. Fr. Trávníček vo svojom Slovníku jazyka českého uvádza prídavné meno *sošný* s hviezdíčkom a slová označené hviezdíčkom charakterizuje ako nárečové, vulgárne, z hantýrky ap., alebo ako spisovné zastarané, zriedkavé, ojedinelé. Posledné dve určenia sú pri prídavnom mene *sošný* hľadám najvhodnejšie.

Možno povedať, že prídavné meno *sošný* je taký výraz, ktorý je ako-tak doma v básnickom a esejistickom štýle. Neradili by sme rozširovať ho v publicistickom štýle (v novinách) a pravdaže, tým menej v bežnej reči. Ide o pomerne exkluzívny výraz; jeho skratkový obsah by sme vyjadrili slovami „ako vykresaný zo skaly“. Námietskou proti slovám *sošný* a *sošnosť* (aj to nájdete v Slovníku slovenského jazyka) by sme vyslovili tak, že sa ich papierovosť (knižnosť) bije s tým tvrdým, na čo odkazujú.

G. Horák

Vyhovejú a rozumejú, nie ,vyhovia' a ,rozumia'. — V. P. z Bratislavy: „Z Večerníka som si vypísal vetu: *Ich požiadavkám vyhovia*. Nepozdáva sa mi tvar *,vyhovia'* a tvrdím, že len tí, čo sa dobre nerozumejú do slovenskej gramatiky, môžu použiť taký nesprávny tvar.“

Sloveso *vyhovieť* má mať v tretej osobe jednotného čísla v prítomnom čase tvar *vyhovieja*, a nie *,vyhovia'*. Takýto nesprávny tvar (a to hľadám i častejšie) stretáme i pri slovese *rozumieť*. (Niektorí naši ľudia totiž nevravia *rozumejú*, lež nesprávne *rozumia'*.) Chybné slovesné tvary (*oni*) *vyhovia*, *rozumia* majú pôvod v tom, že sa slovesá *vyhovieť* a *rozumieť* nevhodne pričleňujú ku slovesám, ako sú *vidieť*, *letieť*, *hľadiť*, *horieť* — a to na základe toho, že sa s týmito slovesami zhodujú v neurčitkovej kmeňotvornej prípone. Uvažuje sa pritom takto: Keď je *vidieť* — *vidia*, bude aj *vyhovieť* — *,vyhovia'* a *rozumieť* — *rozumia'*. Pravdaže, bolo treba prizerat i na ostatné tvary prítomného času. Slovesá zo skupiny *vidieť* majú takéto tvary v prítomnom čase: *vidím*, *vidíš*, *vidí*, *vidíme*, *vidíte*, *vidia*. Naproti tomu slovesá zo skupiny *rozumieť* majú takéto tvary: *rozumiem*, *rozumieš*, *rozumie*, *rozumieme*, *rozumiete*, *rozumejú* (porov. aj rozkazovací spôsob *vyhovej*, *rozumej*, ale *vid*, *hľad*, *leť*, *hor*).

Je jasné, že slovesá *vyhovieť* a *rozumieť* nepatria do skupiny slovesa *vidieť*, a to preto, lebo sa s ním nezhodujú v prítomníkovej kmeňotvornej prípone (*vyhov-ie-m*, *rozum-ie-m*; *vid-i-m*). Rovnaké časovanie majú totiž len tie slovesá, ktoré majú nielen rovnakú neurčitkovú kmeňotvornú príponu, ale i rov-

nakú prítomníkovú kmeňotvornú príponu. Takéto slovesá potom patria pod jeden časovací vzor. Viac sa o tom možno poučiť z gramatik (pozri E. Pauliny — J. Ružička — J. Štolc, Slovenská gramatika, 4. vyd. 1963, str. 262—265). V nich zistíme, že slovesá, ktoré majú neurčitkovú kmeňotvornú príponu *-ie-*, patria do troch časovacích skupín reprezentovaných vzormi 1. *rozumieť* (*rozumiem — rozumejú*), 2. *trieť* (*triem — trú*) a 3. *vidieť* (*vidím — vidia*).

Ukazuje sa, že kde-tu nezaškodí zopakovať si gramatiku. Naši redaktori by mali mať gramatiku ustavične naporiadziť; a tak keby zlyhalo jazykové povedomie, pomohla by knižka. Tvary (oni) *vyhovia*, *rozumia* sú teda chybné. Správne treba hovoriť a písať (oni) *vyhovujú*, *rozumejú*.

G. Horák

Stará matka, stará mať, stará mama, starká. — V. H-á zo Žiliny: „V januári som si z novín zapísala úryvok, v ktorom bolo dva razy slovo *babička*. *Výchova u babičky — ak chýba matka — v útlom veku dieťaťu prospieva*, neskoršie sa však väčšinou zisťuje, že *babička má slabú ruku*. — Je slovo *babička* spisovné?“

Slovo *babička* sa používa v čiastke západoslovenských nárečí, no do spisovnej slovenčiny nepreniklo. Spisovne treba hovoriť a písať *stará matka*, *stará mať* alebo dôvernejšie *stará mama* a celkom dôverne *starká*. Výraz *babička* možno použiť len ako charakterizačný prostriedok v postavení krajového nárečového prvku. Keď prečítame vetu z dennej tlače, hneď zistíme, že ide o výrok, ktorým sa podáva všeobecná myšlienka ako praxou preverovaný záver z rodinnej výchovy. Z toho vychodí, že výraz *babička* v ňom neobstojí. Veta mala mať takúto podobu: *Výchova u starej matky* (slovo najširšej platnosti) *v útlom veku dieťaťu prospieva*, neskoršie sa však väčšinou zisťuje, že *stará mama* (*stará mať*, *starká* — slová dôvernejšieho rázu) *má slabú ruku*. Aj v preklade vzácnej knižky Boženy Němcovej slovo *babička* chápeme (pocitujeme) vlastne ako citátové, majúce oporu v západoslovenských nárečiach.

V neutrálnom (nepríznačnom) jazykovom prejave používame pomenovanie *stará matka*, ďalej pomenovanie *stará mať* sa používa ako básnický výraz s miernym náznakom dôvernosti a napokon pomenovania *stará mama* a *starká* majú výrazný dôverný (familiárny) ráz.

G. Horák

Predpôrodná prípravná, nie *„vzdycháren“*. — OÜNZ, Krupina: „Nevieme sa dohodnúť, ktorý názov lepšie vyhovuje na označenie miestnosti, kde rodička čaká na pôrod. Používajú sa názvy *vzdycháren* a *prípravná*. Obidvom názvom však čosi chýba.“

Celkom namiesto je konštatovanie, že obidvom názvom, o ktorých vhodnosť sa zaujímate, dačo chýba. V názve *„vzdycháren“* je síce charakteristický znak, ale aj napriek tomu motivácia pomenovania nie je dostačujúca. Vyhovujúci názov má obsahovať zároveň znak potrebný (nevyhnutný), dostačujúci a odlišujúci. Nápadný vonkajší príznak tohto názvu nie je totiž potrebný. (V príslušnej miestnosti sa nielen vzdychá.) Zaujímavé, ale trochu paradoxné je, že slovo *„vzdycháren“* má aj čosi navyše — silno expresívny

ráz, takže aj pre túto príčinu nemožno s ním rátať ako s odborným názvom; môže sa uplatniť len ako slangový výraz zdravotníckeho personálu.

V názve *prípravná* chýba zasa odlišujúci znak. Názov je príliš všeobecný — koniec koncov aj v jednej nemocnici môže byť niekoľko rozmanitých prípravní. Pretože v prípravni, o ktorú ide, zdržiava sa rodička tesne pred pôrodom, odporúčame nazývať ju *predpôrodná prípravná*. Je to presný a výstižný názov bez štylistického zafarbenia.

I. Masár

Imatrikulácia. — X. Y. z Bratislavy: „Minule som s hrôzou čítal vo Večerníku, že *„imatrikulujú“ zahraničných študentov v Bratislave* — no, už ich budú vešať. Iste nejde o tlačovú chybu, lebo to slovo bolo dvakrát v tom článku — chybné. Iste ide o imatrikuláciu. Pisateľ so značkou (ca) to asi nevie.“

Sprvu sme váhali, či sa ustávať s odpoveďou aj bohuznámy, t. j. pánom anonymom. Odpovedáme preto, lebo anonymný pisateľ nemá pravdu a okrem toho chceme našich čitateľov poprosiť, aby sa nezahalovali rúskom anonymity. Ani v redakcii Kultúry slova sa veľmi nebránime rozšírenej nelichotivej mienke o tých, čo náročky zabúdajú podpísať svoje listy, alebo ich podpisujú nečitateľne.

A teraz k obsahu listu. Pisateľ mohol nazrieť do základných jazykových príručiek, ktoré zhodne uvádzajú len podobu *imatrikulovať*, *imatrikulácia*, a nebol by sa pohoršoval. V Zauenerovej Praktickej príručke slovenského pravopisu (Martin 1966) sa možno dokonca dozvedieť, že podoba *imatrikulovať* nie je správna. Neznámemu pisateľovi treba totiž pripomenúť, že pôvodné latinské spojenie hlások *in+m* menilo sa na *imm* (porov. latinské *immatriculatio*, francúzske *immatriculation*, *immatriculer*). Podoba *imatrikulovať* (*imatrikulácia*) je pekný príklad na prispôsobenie cudzích slov našej výslovnosti a nášmu hláskosloviu. Podobné adaptácie možno doložiť stovkami príkladov.

A význam týchto slov? „Zapisovať (zápis) do matriky, do zoznamu, najmä do zoznamu vysokoškolských študentov“ (SSJ I, 593). O predpokladanom vešaní teda ani slovo.

Náš záver: Autor článku vo Večerníku napísal sloveso *imatrikulovať* správne. Len náš pisateľ sa prenáhlil, keď sa o tejto podobe vyslovil ironicky bez toho, aby si vec overil.

I. Masár

Programované vyučovanie. — Ing. Anton Malach, Nitra: „Často sa stretáme s termínmi *programové vyučovanie* a *programované vyučovanie*. Ktorý termín je vhodnejší a ktorú podobu máme použiť v názve strediska koordinujúceho túto výuku.“

Nové postupy, najmä matematické metódy na určenie najvýhodnejšieho riešenia istej úlohy, uplatňujú sa postupne v učebnom procese aj u nás. V súvislosti s tým prenikajú aj do škôl matematické, resp. kybernetické termíny *programátor*, *programovanie* ap. Keďže sa nový spôsob vyučovania zakladá na didaktickom spracovaní učiva podľa princípov programovania,

treba hovoriť o *programovanom vyučovaní*. Prídavné meno *programový* nie je tu vhodné, lebo má aj iné významy. Aj v názve koordinačného strediska je náležitá len podoba *programovaný, -á, -é*.

I. Masár

Autotopánky, automokasíny, autonaháňačka. — M. H. z Bratislavy sa spytuje, či slová *autotopánky, automokasíny* a *autonaháňačka* sú správne, pretože nie sú uvedené v žiadnom slovníku cudzích slov a ani v Slovníku slovenského jazyka.

Uvedené slová sú novšie, preto ich žiaden slovník nezachytil. Pokiaľ ide o ich používanie v spisovnej slovenčine, môžeme len konštatovať, že sú utvorené náležite. Vznikli zložením dvoch samostatných slov, a to jednak cudzieho *auto* a domáceho *topánky, naháňačka* a jednak obidvoch cudzích slov *auto* a *mokasíny*. Vznikli teda podobne ako slová *autonehoda, autoopravovňa, autoškola, automat, autodidaktický, autocamping, autodróm* ap.

Autotopánky i *automokasíny* sú krásna, ľahká športová obuv s novou prírodnou povrchovou úpravou. Sú vhodným doplnkom športového oblečenia. No preto, že ich výrobcovia mysleli predovšetkým na vodičov áut a tieto topánky prispôbili na cesty autom, na praktické ovládnutie pedálov, názvy *autotopánky* a *automokasíny* sú priliehavé, významovo priezračné. Tvarom i kvalitou sa, pravda, od seba líšia. Aj topánky sú niečo iné ako mokasíny (obuv bez šnurovania, lodičkového tvaru, na nízkych podpätkoch).

Autonaháňačka nie je detská hra. Takto sa pomenúva činnosť niekedy dosť vážna. Napríklad vo Večerníku z 9. 3. 1967 písalo sa o *autonaháňačke* pri chytaní zlodēja. Podotýkame, že ide o hovorové slovo, o hovorový prvok v slovnej zásobe spisovnej slovenčiny. V odbornom vyjadrovaní je však namieste dvojslovný termín *stíhanie autom*.

Š. Lipták

Skulina — škára — štrbina. — V. H. z Prievídz: „Poradte mi, čo mám používať namiesto slova *skulina*, ktoré sa mi akosi nevidí.“

Slovo *skulina* nie je bežné, jeho funkciu dobre zastávajú slová *škára* a *štrbina*. Tieto dve slová však nie sú úplne synonymné už aj preto, že slovo *štrbina* má viac významov ako slovo *škára*. Napr. vylomený kus ostria na noži nemožno pomenovať slovom *škára*, ale slovo *štrbina* je tu bežné (azda sa tu uvedomuje súvis so slovesom *naštrbiť, vyštrbiť*). Okrem toho sa slovo *štrbina* využíva aj v niektorých odborných názvoch, napr. *hlasová štrbina, ústna štrbina, skalná štrbina*. Slovo *škára* sa terminologicky nevyužíva. K slovu *škára* jestvuje paralelné ľudové slovo *fuga*.

J. Horecký

Predpôrodná prípravňa, nie „vzdycháreň“.	I. Masár	126
Imatrikulácia.	I. Masár	127
Programované vyučovanie.	I. Masár	127
Autotopánky, automokasíny, autonaháňačka.	Š. Lipták	128
Skulina — škára — štrbina.	J. Horecký	128

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, populárnovedný časopis, Orgán Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Ročník 1, 1967, číslo 4. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Štefanovič. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili Západoslenské tlačiarne, n. p., Bratislava, Dukelská 51. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-66. K-18-71265

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1967

Cena Kčs 3,—